

Sažetak

Razvoj organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj i svijetu

1. Uvod

Organizirani kriminal nije nastao od jednom, posebice ne u ovakvom današnjem sofisticiranom obliku. On se razvijao, negdje i stoljećima, i nemojmo se zavaravati, svakim se danom još više razvija i osnažuje, pronalazeći nove metode svog djelovanja, odnosno onemogućavanja djelovanja tijela progona, kao i pronalazeći nova područja svog djelovanja. Posebice se razvija i ustoličuje tamo gdje tijela progona ne djeluju ili nedovoljno djeluju na njegovom suzbijanju.

Organiziranom kriminalu, u smislu infiltriranja ili razvijanja naročito pogoduju sljedeća stanja:

- nedovoljna učinkovitost institucija i tijela državne kontrole (policija, pravosuđe),
- ratna i poratna stanja,
- političko – gospodarska tranzicija¹.

Razvoju organizirano kriminaliteta u djelu krijumčarenja i trgovanja ljudima pogoduje pet uvjeta. Broj ciljeva organizatora, liberalizacija nadzora granica, globalizacija gospodarstva i tržišta, suvremena komunikacija i tehnologija i uključivanje organiziranog kriminala u opće tržište kroz pranje novca. Skupine organiziranog kriminaliteta sve su fleksibilnije i decentraliziranije, što omogućuje brzu preobrazbu nezakonitih aktivnosti, što ovisi o ugroženosti od policije, potražnji usluga i broju konkurenata. Uključuju se i specijalisti što omogućava brzu prilagodbu tržišnim uvjetima. Kriminalne skupine se prilagođavaju okružju, novim okolnostima i tržištu. Kriminalne organizacije su se od velikih, glomaznih hijerarhijskih tvorevina pretvorile u manje, elastične horizontalne strukture. Takve neformalne skupine sklapaju neformalne sporazume o zajedničkom djelovanju. Vidljiva je isprepletenost organiziranog kriminala. Krijumčarenje ljudi prelazi u trgovinu, prostituciju ili na tjeranje na prodaju droge radi otplate usluge, u smislu suvremenog roblja².

2. Razvoj organiziranog kriminaliteta u Svijetu

U svijetu se organizirani kriminalitet počeo razvijati u različitim povijesnim razdobljima, ovisno o ustrojstvu države, njezinom stupnju razvoja, ustrojenosti i funkcioniranju pravosudnih sustava, prije svega policije, odvjetništva i sudstva. Ipak, moderni organizirani kriminalitet se razvio tijekom prošlog stoljeća.

¹Kovčo – Vukadin, I. Suzbijanje trgovanja ljudima. Zagreb: MUP, 2004.

² Aronowitz, A. A. Krijumčarenje i trgovanje ljudima: fenomen, tržišta koja ga vode i organizacije koje ga promiču. Izbor1-2/04.

Najpoznatiji počeci organiziranog kriminaliteta su svakako oni u SAD-u tridesetih godina, kada je na američkom području djelovalo mnogo zločinačkih organizacija, kao posljedica prohibicije alkohola, što je uz ostalo, pogodovalo razvoju suvremenog organiziranog kriminala u americi. Iako se zapravo smatra da je organizirani kriminal u Ameriku uvezen iz Sicilije krajem 19. stoljeća. Jednu od glavnih uloga imali su kriminalni sindikati tzv. „karteli“. Kako je Amerika uvozila jeftinu radnu snagu sa svih kontinenata, putem migracija uvozile su se i razne kriminalne skupine sa svojim kriminalnim poslovima i s dobrim vezama u zemljama iz kojih su dolazili. Najjača je svakako bila talijanska mafija koja je razvila nacionalnu alijansu obitelji na čelu s bossovima. Razvila se i nova struktura koja je počela prljavo stečeni novac ulagati u legalne financijske i gospodarske tijekove, čime se počela i međunarodno širit. Tako danas na području SAD-a djeluje mnoštvo pripadnika zločinačkih organizacija različitih provenijencija: kineska mafija – Trijade, japanska mafija – Yakuze, crnački organizirani kriminal, latinoamerički organizirani kriminal, sicilijanske mafije, La Cosa Nostra, meksički i kubanski organizirani kriminalitet, motociklističke bande i druga kriminalna udruženja.

Na evropskom tlu, svakako najdublji korijeni organiziranog kriminala vuku se u Italiji, koja se smatra kolijevkom organiziranog kriminala. U toj zemlji ozbiljniji pristup u suzbijanju organiziranog kriminala, bilježi se polovicom prošlog stoljeća kroz Zakon protiv mafije iz 1956.god. Treba reći da su pojedine strukture organiziranog kriminala u Italiji, zapravo nastale iz tradicionalnog suprotstavljanja pojedinih obitelji nametima države i tako prerasle u organizirane kriminalne strukture, još krajem 19. stoljeća. Već tada su imale čvrstu, razgranatu i prepoznatljivu hijerarhiju vođenu od šefova obitelji (padrona, kupola i predsjednika), koja se zadržala do danas. Talijanska mafija, cosa nostra (naša stvar) do danas se proširila diljem svijeta, najprije u Ameriku, pa zatim u Njemačku, Kanadu Venezuelu i drugdje gdje je našla svoj interes.

Dosadašnja kriminološko-kriminalistička istraživanja značajki organiziranog kriminala u nekim evropskim zemljama, a posebice u Velikoj Britaniji, govore da se organizirani kriminal razvio kroz:

- suradnju između samih pripadnika jedne zločinačke organizacije i međusobnom suradnjom više takvih kriminalnih organizacija, pa i međunarodna, kroz moguću podjelu poslova ili teritorija djelovanja,
- ne ograničavanje u djelovanju na usku specijalizaciju i koncentriranju samo na jednu vrstu kriminalne djelatnosti, već se nastoji baviti različitim oblicima kriminala, kako bi se stekla što veća financijska dobit,
- suradnju različitih etničkih i nacionalnih pripadnosti, što ne predstavlja barijeru u međusobnoj podjeli kriminalnih djelatnosti, posebice kod proizvodnje, krijumčarenja i preprodaje droge,
- poduzimanje djelatnosti koje nose mogućnost ostvarivanja visokog profita, a u slučaju otkrivanja, male kaznene sankcije, kao što su aktivnosti: krađe intelektualnog vlasništva, kompjuterskog kriminala, financijske prevare, ekološki kriminal, prostitucija, pornografija, pedofilija, krijumčarenje visoko tarifnih roba (alkohol, cigarete, naftni derivati...), ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi, krijumčarenje, proizvodnja i preprodaja droge, te pranje novca,
- tendenciju korištenje nasilja i korupcije poradi ostvarivanja svojih ciljeva,

- hijerarhijsku organizacijsku strukturu, s podjelom posla i rigoroznim sankcijama,
- pretvaranje financijske dobiti u legalne poslove i stjecanje političke moći.

Organizirani kriminal u Rusiji buknuo je nakon raspada SSSR-a. No, korijene suvremenog organiziranog kriminala na području bivšeg SSSR-a treba tražiti u predrevolucionarnom i ranom socijalističkom razdoblju. Tu ipak nije početak organiziranog kriminala, kojeg prema nekim autorima treba tražiti još u Carskoj Rusiji. Danas je u kriminalnim organizacijama i veliki broj bivših pripadnika raznih obavještajnih, protuobavještajnih, vojnih i tajnih-policijskih organizacija, što organizirani kriminal u Rusiji čini kompleksnijim i do sada kao takav nigdje u svijetu nije zabilježen. Tako, prema policijskim prosudbama, možemo na području Ruske Federacije, prepoznati četiri oblika kriminalnih organizacija:

- starosovjetska kriminalna udruženja, čiji su članovi mahom pripadnici stare korumpirane komunističke strukture (policijske i vojne), s jaki utjecajima u politici, gospodarstvu i državnom aparatu,
- etnička organizirana kriminalna udruženja kavkaskih imigranata na rusko tlo,
- kriminalna udruženja za počinjenja pljački, sa svojom dužom poviješću, te pravilima ponašanja sličnim talijanskim mafijaškim udruženjima,
- kriminalna udruženja prilagodljivog tipa, koja se osnivaju oko pojedinih utjecajnih osoba u političkom, javnom ili gospodarskom životu, na određenom području, te se specijaliziraju za izvršenje pojedinih kaznenih djela.

U razdoblju od 1994. do 1995. god. Ruska mafija već je imala nadzor nad tijelima javne vlasti, zakonodavne, izvršne i sudske, a usporedo se i razvija crna ekonomija. Dolazi do preklapanja i preplitanja legalnih i ilegalnih trgovačkih, gospodarskih i financijskih djelatnosti. Zatim, organizirani kriminal postaje glavni investitor, naravno prljavim novcem, potrošač i poticatelj razvoja djelatnosti koje im donose značajan profit. Postaje i oružana sila budući ima vlastite naoružane odrede kojima štiti vlastita bogatstva ili se po potrebi suprotstavlja legalnim državnim tijelima. Ruska mafija je toliko ojačala da u bitnome kreira razvoj i planiranje ostvarivih ciljeva u globalnim okvirima na području Evrope, SAD-a, Kanade, Latinske Amerike i Kine.

Slično kao u Italiji i Trijade (kineska kriminalna udruženja) u Kini, razvila su se kroz zaštitarske organizacije siromašnih kineskih seljaka u suprotstavljanju tadašnjim nosiocima apsolutističke vlasti. Prapočeci sežu još, po nekim izvorima, 206. godina prije krista. Mržnja prema strancima proteže se od 17. do 19. stoljeća. Nakon građanskih ratova u Kini početkom 20. stoljeća, ostaci socijalno revolucionarnih organizacija preuzimaju ključnu ulogu u organiziranju kriminalne djelatnosti u Kini, uglavnom vođenu iz Hong Konga. Danas trijade imaju oko pedesetak udruženja s oko 100 000 članova. Također kao i mafija, proširili su se u sve zemlje u kojima su nastale kineske useljeničke zajednice. Najprije i najviše takvih organizacija je u Americi, a u posljednje vrijeme sve više ih je na području Evrope. Vrlo su okrutna i zatvorena organizacija, teško je prodrijeti u nju, tim više zbog jezične barijere, a smo najuži krug osoba zna tko je šef, odnosno veliki brat „Da Ge“. FBI procjenjuje da danas predstavljaju veću prijetnju u SAD-u, od talijanske „Cosa nostra“.

Nastanak Yakuza (igrač) seže u 17. stoljeće kada je nakon dužeg ratovanja u većem dijelu Japana nastupio mir, što je rezultiralo otpuštanjem iz vojnih formacija većeg broja samuraja, tadašnjih profesionalnih ratnika. Dio njih je koristeći svoja stečena znanja upotrijebio za kriminalnu djelatnost pljačkajući čitava sela i gradove. Ustroj je vrlo sličan talijanskoj mafiji: hijerarhija, stega, šutnja, sankcije, solidarnost i lojalnost. Obiteljski glavara je Oyubun, a više obitelji čine Yakuza. Djelovanje Yakuze se također proširilo na područje susjednih (Filipini, Mackao i dr.) ali prekomorskih zemalja Australiju, SAD i Kanadu.³

3. Razvoj organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj

Razvoj organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj treba tražiti u vremenu nakon raspada Jugoslavije iako su neke konture postojale i u socijalističkoj Hrvatskoj, prije svega kroz prevare i prisvajanje društvene (ničije) imovine, ali zbog sve prisutnog sigurnosnog sustava nije dolazilo do ozbiljnog razvoja takvih pojava u organizirani kriminal. Naime tada se počinju stvarati, naravno ne iz početka, nova tijela za očuvanje pravnog poretka, koja kao takva u začetku nisu u stanju djelovati punim kapacitetom. Dakle, društvene i gospodarske promjene, ratna razaranja i višegodišnja okupacija djela područja Republike Hrvatske, samo su neki od egzogenih uzoraka pojavi novih, odnosno posebnih pojava oblika kriminaliteta, usmjerenih na povredu ili ugrožavanje temeljnih vrijednosti pravnog, socijalnog i gospodarskog sustava u Hrvatskoj.⁴ Upravo takvo društveno ozračje pogodovalo je brzom razvoju organiziranog kriminala. S jedne strane tijela progona koja ne djeluju, zbog neznanja, nepostojanja i bavljenja prije svega obranom države, a s druge strane rastuće bezakonje, nepostojanje ili nedostatno postojanje propisa, propadanje gospodarstva i gubici mnogih radnih mjesta kao i nemogućnost pronalaska novih zaposlenja, velike migracije bez kontrole useljavanja i preseljenja, „legalna“ potreba za švercanjem oružja i nafte zbog embarga, te zamjena velike količine dinara, veliki utjecaj autoriteta položaja, a manjak autoriteta zakona, pod čijim se okriljem tajnosti, službenih formacija i potreba obrane države, prečesto obavljali nelegalni poslovi za osobne interese. To su bili počeci stjecanja ilegalnog kapitala koji se kasnije transformirao u legalne poslove. Uočeni su posebni oblici kriminalitet u gospodarstvu, trgovini, financijskim i informacijskim sustavima, kao i drugi napadaji na temeljna ljudska prava i slobode, čiji se nositelji trajno udružuju sa svrhom nezakonitog stjecanja iznimnih materijalnih dobara i financijske moći. Treba naglasiti nezakonitosti u pretvorbi, kao najsofisticiraniji oblik organiziranog kriminaliteta jer u sebi uvezuje pojedince s pojedinim moćima u sudstvu izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, gdje su i ne mali utjecaj imale banke kroz jagmu za nekretninama, što otupljuje i organe gonjenja u njihovoj efikasnosti. Počeci drugog smjera razvoja organiziranog kriminala u Republici Hrvatskoj očituju se kroz iznude, ucjene, reketarenja, kamatarenja, da bi se posljednjih godina sve više sofisticirao kroz enormne naplate sumnjivih dugovanja banaka ili tvrtki, odnosno kroz otkupe imovine ili prava pojedinih tvrtki ili stečajeve istih, pa i u redovnim sudskim postupcima dosuđenih u korist poznatih nositelja organiziranog kriminala.

³ O svemu šire: Sačić, Ž.: Organizirani kriminal – metode suzbijanja, 2001.

⁴ Horvatić, Ž. Elementarna kriminologija, 1993.

Buterin⁵ kaže da društvene i gospodarske promjene, ratna razaranja te višegodišnja okupacija dijela državnog područja, samo su neki od uzroka novih pojava oblika kriminala usmjerenog na narušavanje pravnog, socijalno gospodarskog i financijskog sustava Republike Hrvatske, čija je posljedica trend porasta prijavljivanja kaznenih dijela gospodarskog kriminala. Uočeni su posebni pojava oblici kriminala u gospodarstvu, trgovini, financijskim odnosno bankarskim institucijama, poglavito u segmentu poslovanja određenih hrvatskih banaka s inozemstvom „off shore“ tvrtkama koje se ogledava u nezakonitom transferu kapitala iz Republike Hrvatske. Nepoštivanje zakonskih normi u financijskom poslovanju, izražene poteškoće u gospodarskim odnosima, neodgovarajuća zaštita vjerovnika, uzrok su i kaznena dijela s izraženijim obilježjima organiziranog gospodarskog kriminaliteta, na čijem se razotkrivanju trebalo pojačano raditi. Nove pojavne oblike gospodarskog kriminala karakterizira znatna materijalna šteta, međunarodna dimenzija kriminalne aktivnostima velik broj počinitelja, izražena prikrivenost, a u pojedinim slučajevima počinitelji kaznenih dijela sofisticiranim načinom u počinjenje istih uključuju financijske institucije, poslovne i privatne banke i kroz izraženu prikrivenost prikazuju takve nezakonite aktivnosti zakonitim.

4. ZAKLJUČAK

Možemo reći da se organizirani kriminal, općenito, razvio kroz i u tri tipa kriminalnih udruženja. Prvi je tradicionalni tip kriminalnog udruženja koji ima dugu povijest, a javlja se kao reakcija djelovanja lokalnog stanovništva u određenim krajevima na pokušaje ostvarivanja tuđinskog vrhovništva ili socijalno obespravljanje širokih slojeva pučanstva od strane centralizirane državne vlasti.⁶ Takvo kriminalno udruženje obilježava hijerarhijska struktura, subordinacija, plansko kriminalno djelovanje, konspirativnost, posebni etički kodeks ponašanja, posebni unutarnji sustav sankcija i drugo. Primjer ovakvog udruženja je sicilijanska mafija koja je u razdoblju razvijenog srednjeg vijeka predstavljala izraz socijalnog bunta starosjedilačkog stanovništva stranim vrhovnicima (od Arapa do Francuza) i koja je tek kasnije, od kraja prošlog stoljeća, prerasla u specifičan oblik organiziranog kriminalnog udruženja. U ovakav oblik svakako još spadaju kineske Trijade i japanske Yakuze. Drugi oblik kriminalnog udruženja predstavlja tako zvani profesionalni tip kriminalnog udruženja koje se specijaliziralo za jednu ili više vrsta kriminalnih aktivnosti. Takva kriminalna aktivnost može biti usmjerena na organiziranje krijumčarenja i trgovine narkoticima, razne oblike krijumčarenja visokotarifnih roba, ilegalno prebacivanje ljudi preko državne granice, prostituciju, razna krivotvorenja i drugo. Organizacijska struktura trećeg tako zvanog prilagodljivog tipa kriminalnog udruženja, vrlo je fleksibilna i u najvećoj se mjeri prilagođava uvjetima koji garantiraju u danom vremenu i prostoru najveću kriminalnu dobit. Upravo ovakav tip kriminalnog udruženja se najviše širi u posljednje vrijeme, odnosno poprimaju se konture takvog udruženja, što predstavlja posebni izazov za organe gonjenja jer se takav način rada kriminalnih udruženja može samo pratiti putem nositelja organiziranog kriminaliteta, što podrazumijeva proaktivno djelovanje,

⁵ Buterin, T. Kriminalistička motrišta na nove pojavne oblike kriminala u financijskim institucijama. Policijska i sigurnost 3-4/99.

⁶ Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb, 2001.

a ne čekanje dokaza (osnova sumnje) da je neko kazneno djelo počinjeno kako bi se sustav pokrenuo.

Kao odgovor na ovakvu sofisticiranu prijetnju ukopnoj sigurnosti, većina demokratskih država uspostavila je posebne zakonske mjere koje stoje na raspolaganju istražnim tijelima i njihove posebne organizacijske oblike. Hrvatska nije u potpunosti prilagodila zakonski okvir za suzbijanje organiziranog kriminaliteta, ali ipak najveće odstupanje vidljivo je u provedbi, a prije svega zbog nedovoljno dobrih organizacijskih oblika istražnih i pravosudnih tijela.

LITERATURA

1. Aronowitz, A. A. Krijumčarenje i trgovanje ljudima: fenomen, tržišta koja ga vode i organizacije koje ga promiču. Izbor1-2/04.
2. Buterin, T. Kriminalistička motrišta na nove pojavne oblike kriminala u financijskim institucijama. Policija i sigurnost 3-4/99.
3. Cvrtila, Ž. Magistarski rad: „Fleksibilni ustrojstveni oblici kriminalističke policije za suzbijanje organiziranog kriminaliteta“. Zagreb, VPŠ, 2008.
4. Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb, 2001.
5. Horvatić, Ž. Elementarna kriminologija, 1993.
6. Kovčo – Vukadin, I. Suzbijanje trgovanja ljudima. Zagreb: MUP, 2004.
7. Sačić, Ž.: Organizirani kriminal – metode suzbijanja, 2001.

OBJAVLJENO U NOVOM INFORMATORU 19.04.08., BROJ: 5647 STR. 14.